

İKİNCİ YENİ ŞİİRİNDE BİR YAŞAM ALANI OLARAK KENT ALGISI

Yrd. Doç. Dr. İbrahim TÜZER*

ÖZ: Var oluşunu bireysel sorgulamalarla anlamaya gayret edip kendi aydınlanmasını gerçekleştirebilmiş olan bir kimse için, yaşanan kentin de mahallenin de sokağın da evin de farklı bir duyuş ve kabulleniş biçimi vardır. Dolayısıyla insanların yaşadıkları mekânla/kentle dünyayı anlamlandırmaları arasında mutlak bir ilişki söz konusudur.

İkinci Yeni Şiiri, göçebelikten kurtulup kenti bir yaşam alanı olarak kabul eden insanı merkeze alır. Bu insanın yaşanmışlığını, zedelenmişliğini, mecbur bırakılmışlığını ve insanî tarafının geri plâna itilerek modern tüketimin öznesi haline getirilişini şiirselleştiren bir hareket olarak belirmektedir.

Bu şiir hareketinin içerisinde yer alan şairler, özellikle 1950 ve 1970 arasında meydana getirdikleri metinlerle, insanî tıkanmışlığı bizzat yaşayan ve kentleşmeyle birlikte içi boşaltılan yaşam alanlarının huzursuzluğunu hisseden kimselerdir. *Benleri* etrafında örgülenen ve bireysel varlık alanlarına ulaşmalarına engel olan kente/modern dünyaya ait hususları yine “ben”lerinden hareketle dile getiren İkinci Yeni şairleri, sözü edilen gayretle aynı zamanda, Modern Türk Şiiri'nin sistemli bir yapı içerisinde kuramsallaşmasına da imkân tanımışlardır.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, kent, İkinci Yeni Şiiri, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Edip Cansever

At The Poetry of İkinci Yeni (The Second New), the Perception of the Urban as a Habitat

ABSTRACT: The city, the neighborhood, the street and the home all have their unique meanings for the individual who embarks upon a process of self-inquiry to make sense of his worldly existence and then achieves self-enlightenment. There is therefore an absolute connection between spaces/cities of habitation and processes of meaning-making.

The poetry of the *İkinci Yeni* takes the individual who, upon settling into a sedentary lifestyle and adopting the urban space as his lebens-

* Kırıkkale Üni. Fen-Ed. Fak.TDE Böl. ibrahimtuzer@yahoo.com

raum into center. *İkinci Yeni* turns as a movement poeticizing the experiences, sufferings, burdens of individual subjected as modern consumption regardless of human aspects.

With the works they created especially between 1950 and 1970, poets affiliated with this movement expressed their own experiences in limbo, characterized by a dissatisfaction arising from cosmopolitan formalism. They utilized their “self”s as springboards to jump into expressions of issues that revolved around their individual experiences and pertained to the city/modern world to ultimately prevent them from creating unique spaces of individual being. Their literary practices have allowed “Modern Turkish Poetry” to institutionalize systematically.

Key Words: Civilization, city, *İkinci Yeni* Poetry, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Edip Cansever

“Şiirimiz kentten içeridir abiler”
Mor Külhani/Ece AYHAN

“Stadt luft macht frei” / “Kent havası insanı özgür kılar”
Alman Atasözü

Giriş

İnsanların dünyayı anlamlandırmalarında yaşadıkları mekân/kentin rolü ve değeri vardır. Çünkü insan kimliğinin oluşmasında mekân son derece önemlidir. Her türlü ilişki ve olay, mekân-insan arasındaki münasebetle şekillenir. Kişiler burada tamamladıkları kimlikleri ve ifadeye çalıştıkları *varlıklarıyla* etraflarında yer alan nesnelere bakar; olup biten hâdiseleri bu mekânlardaki donanımları nispetinde algılamaya çalışırlar. İnsanların madde itibarıyla işgal etmiş oldukları bu yerler, makro düzeyden mikro düzeye kadar bilinçlerinin yönelimine ve genişlemesine imkân tanır. Kent, makro mekânların önemli bir durağı olurken insanın kendi kozmosunu oluşturduğu “ev” de mikro plânda bir *yuva* işlevi görmektedir. Gaston Bachelard’ın dediği gibi *ev*, insan yaşamında kazanılmış şeylerin korunmasını sağlar, bunların sürekli olmasını kılar ve insanı gökten inen fırtınalara karşı olduğu gibi, hayatında yaşadığı fırtınalara karşı da ayakta tutar. Dolayısıyla “*insanların evi dünyaya açılır*” (Bachelard 1996: 35).

Evden sokağa, sokaktan mahalleye, mahalleden kente taşan insanın *dünyası*, maddî kazanımlarının büyüklüğünden ya da çokluğundan ziyade insan ruhunun enginliği doğrultusunda genişlik kazanır ve çoğalır. Sözü-nü ettiğimiz bu çoğalma, fiziksel olarak *evde*, *sokakta*, *mahallede*, *kentte* ya da *dünyada* kaplanılan mekândan öte insanın kendi varlık şartlarının farkına vararak ruhunu karanlıklardan aydınlığa taşımasıyla ilgilidir. İşaret ettiğimiz bilinç düzeyine ulaşarak *ayıklık halini* yaşayan insan, kente

ve onun içerisinde olup biten hiçbir şeye kayıtsız kalmaz. Özellikle bu mekânlarda meydana gelenler, gelip geçici olan gündelik kazanımların peşini kovalayan “modern insan”dan daha çok, zamanın ve mekânın farkına varmak isteyen *insan* için daha anlamlı hale gelir. Modernitenin içini boşaltarak anlamdan yoksun bıraktığı bir hayatın ötesinde var olmak isteyen bu insan, esaslı bir *farkındalık sürecini* aşarak Martin Heidegger’in sözünü ettiği “*otantik olmama*”/“*var olmayı unutma*” durumundan “*otantik olma*”/“*var olmayı düşünme*” durumuna geçer (Steiner 2003: 75–83).

Kentlerin birer yaşam alanı olarak ortaya çıkmasından bu yana üzerinde sürekli tartışıla gelen konu, kent-medeniyet ilişkisidir. Asırlar evvel bu konu üzerine sarıh bir biçimde fikir ileri süren İbn Haldun (1332–1406), “*bedevîlik - hadarîlik*” şeklinde adlandırdığı “*göçebel/kır*” ve “*yerleşik/kent*” hayatının temelinde ekonomik sebeplerin yer aldığını ifade etmekte;

“toplumların ahvalinde görülen farklılık, sadece onların geçim yollarının farklı oluşundan ileri gelmektedir. Çünkü insanların toplu olarak yaşamaları, sırf geçimlerini sağlamak maksadıyla yardımlaşmak içindir. Geçimlerini sağlamak için de hâcî (lüzumlu) ve kemâlî (lüks) ihtiyaçlardan evvel zarurî ve basit olan şeylerden işe başlarlar” (Haldun 2004: 323).

diyerek insanlığın var olduğu günden bu yana değişmeyen ve modern zamanların en merkezinde duran paradoksal bir hakikate işaret etmektedir: *İhtiyaç ve Tüketim*.

“*Hâcî*” ve “*kemâlî*” ihtiyaçlarının sınırının neresi olduğunu henüz bulamayan insanoğlu durmadan istemekte ve bu ihtiyacını da neyi tükettiğine aldırmadan karşılama gayretindedir. Kent ve buna bağlı olarak gelişen medeniyetin, İbn Haldun’un çok net bir biçimde işaret ettiği bu hakikat neticesinde ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Medeniyetin merkezi olarak kabul edilen kentler artık kendine özgü bir insan tipi meydana getirmiştir. Kent ve modern yaşam, Georg Simmel’in “*Metropol ve Zihinsel Yaşam*” adlı makalesinde ileri sürdüğü fikirler doğrultusunda söylersek, “ayır edici bir varlık hüviyetiyle insandan kır hayatının gerektirdiğinden daha farklı bir bilinçlilik talep eder. Bu bilincin en önemli özelliği, psikolojik temelli olması ve sinirsel uyarımın şiddetlenmesine dayanmasıdır. Kentteki hayatın sürekliliği, hızlı temposu, süratle ve kısa aralıklarla değişen algısal uyarıları kentlin insanını, kendisini koruyacak zihinsel bir yapı geliştirmesine yol açar. Bu zihinsel yapı, modern insanın duygularından daha çok bilincini kuvvetlendirir ve onun kalbinden ziyade aklıyla hareket etmesine meydan verir. Bu tavrın en nihayeti ise ayırt

etme yeteneği tamamen körelmeye yüz tutan ‘*bezgin*’ (blase) karakterli bir insan tipinin ortaya çıkmasıdır” (Simmel 2005: 169 – 173).

Dikkat çekmeye çalıştığımız *bilinçlilik*, bizim yukarıda işaret ettiğimiz *ayıklık hali* ile tamamen zıt ve otantik olmayarak “*var olmayı unutma*” dolayımında ortaya çıkan bir bilinç düzeyidir. Nitekim kentin merkezinde yer alan ve kendini ihtiyaçlarının sınırsızlığına inandırarak sürekli tüketen modern zihnin en önemli özelliği *hesapçı* olmasıdır. Bu insan “beni” etrafında toplaşan nesnelere ve meydana gelen olayları sadece “*Kaç para?*” sorusuna indirger ve hayatının tüm gerçekliğini *hesap ederek* yaşar. Parayı her türlü değerlerin ortak paydası haline getiren kent insanının bu tavrı, diğer insanlarla da çıkara dayalı bir ilişki kurmasına neden olur. Kentte kurulan insanlar arasındaki ilişkiler, yüz yüze de olsa bu iletişim özde, “kişisel, yapay, geçici ve parçalıdır” (Wirth 2002: 91).

Kentleşme ile birlikte ortaya çıkan ve kapitalizmin küreselleşmeyle içli dışlı olması neticesinde son yüzyılda en trajik boyutuna ulaşan “modern insan”ın kendine/kendiliğine olan yabancılaşması, Spengler’e göre tam bir “*yurtsuzluk*”tur (Martindale 2005: 68). Modern yaşam alanlarındaki betondan zırlara sığınarak ruhundan ziyade maddî olan varlığını korumak için geliştirmiş olduğu uzuvla/‘zihni bilinç’le kök salmaya çalışan kentli insan, her gün bir kez daha ayağının altındaki toprağın kaydığını hisseder. Onun gelenekten, metafizikten ve *kır*la sembolize edilebilecek aslî değerlerden koparılışını esaslı bir biçimde ifade eden “*yurtsuzluk*”, metaforik anlamda ele alındığında kalp ve akıl birlikteliğinin uzanmasında anlamlandırılmaya çalışılan bir hayatın sahibi olan günümüz insanının “*zeminizlik anksiyetesi*”yle (Yalom 2001: 351–352) ruhunda açığa çıkan tıkanmışlığı da işaret etmesi bakımından önemlidir.

Yaşanılan bir mekân olarak *kent-medeniyet-insan* geçişliliği ile ilgili buraya kadar işaret etmeye çalıştığımız çıkarımlar, İkinci Yeni Şiiri’nin ortaya çıktığı dönemdeki bireyin kuşatılmışlığını biraz daha netleştirebilmektedir. Nitekim bu şiir akımı 1950’lerden itibaren, çok partili hayata geçişin bir nebze de olsa insanlara vermiş olduğu serbestlikle, Türkiye’nin yavaş yavaş küreselleşen kapitalizmin ağına takılmaya başladığı; köylerden şehirlere göç ederek *kentleşen/modernleşen*, fakat kentleşirken *kır*’a ait tutum ve davranışlarından vazgeçmeyen insanların meydana geldiği bir dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır. Dolayısıyla İkinci Yeni Şiiri, yerleşik hayata geçerek kenti bir yaşam alanı olarak kabul eden insanı merkeze alır. Bu insanın yaşanmışlığını, zedelenmişliğini, mecbur bırakılmışlığını, insanî tarafının geri plâna itilerek modern tüketimin öznesi haline getirilişini şiirleştiren bir hareket olarak belirlemektedir.

Bu şiir hareketinin içerisinde yer alan şairler özellikle 1950 ve 1970 arasında ortaya koymuş oldukları metinlerle, üzerinde durduğumuz tıkanmışlığı bizzat yaşayan ve kentle birlikte yeni yaşam alanlarının huzursuzluğunu hisseden kimselerdir. *Benleri* etrafında örgülenen ve bireysel varlık alanlarına ulaşmalarına engel olan kente/modern dünyaya ait hususları, yine *benlerinden* hareketle dile getirmişler ve *Modern Türk Şiiri*'nin sistemli bir yapı içerisinde kuramsallaşmasına imkân vermişlerdir. Büyük kentlerde oluşan gettolarda modern yaşam alanlarından uzak, “görünüşi ile gerçeği aynı olmayan, görünüşü başka aslı başka bir biçimde ‘miş gibi’ yaparak yaşayan” (Cüceloğlu 2005: 19) insanların kentin içerisinde tutunmaya çalışmaları, tutunurken öznelliklerini yitirip modern zamanın yıpratıcılığına karşı koyamamaları, İkinci Yeni tarafından işaret edilmeye çalışılmıştır.

Burada önemle ayırtına varılması gereken husus, kimi zaman ironize edilerek, kimi zaman bir gerçekliğin dile getirilişi olarak, kimi zaman da aşkların, inançların, huzursuzlukların ya da yaşanmışlıkların barınağı biçiminde şiire farklı farklı karakter, simge, metafor ve imajinatif söyleyişle konu edilen *kent* ve içerisindeki *modern insanın* durumudur. İkinci Yeni metinlerinde yer alan bu *insandan* bize ulaşan, beşerî yanlarımızı dokunan ve bütün yalınlığıyla kendimizle, zaaflarımızla, sahiciliğimizle, dünyada bulunuyor oluşumuzla yüzleşmemize neden olan bir *bağ* söz konusudur. Bizler bu bağ sayesinde kendi yaşantımızdaki gerçekliğe bakar; kentle, modern hayatla, ihtiyaçlarımızla, tüketim araçlarıyla ve insaniliğimizle kurmuş olduğumuz ilişki karşısında *ayıklık halini* elden kaçırmamaya çalışırız.

Fakat yukarıda sözü edilen *bağın* kurulması için gözden uzak tutulmaması gereken bir nokta vardır. O da bizlerin metne yaklaşım tarzıyla ilgilidir. Eğer bir okuyucu, karşılaştığı İkinci Yeni ya da bir modern şiiri Umberto Eco'nun tarif ettiği gibi “*örnek okur*” (Eco 1996: 35) seviyesinden anlamlandırıp o metnin satır aralarına kendini dâhil ederek şiirin anlamını tamamlamaya çalışıyorsa metinle *beni* arasındaki *bağ*ı kurabiliyor demektir. Diğer taraftan tek bir okumayla metnin derin anlam alanına nüfuz edemeyecek olan “sıradan okuyucu”, İkinci Yeni ve modern şiirin en önemli özelliklerinden biri olan imgelem dünyasının sınırlarından içeri sızamayacak, dolayısıyla da *yaşanmışlıklar* düzeyinde bile olsa bir referans değer elde edemeyecektir.

Kenti bir yaşam alanı olarak ele alıp bu mekâna *insan merkezli* yaklaştığımızda İkinci Yeni Şiiri'nin kente dair en temel algı biçimini de işaret etmiş oluruz. Nitekim sadece kente değil, insana ve onunla ilgili her türlü oluşuma sözü edilen perspektiften bakıldığında, poetik olarak İkinci Yeni'nin hususiyeti de anlaşılabilir; bu şiir akımının modern şiirimizin

kök salmasında ortaya koymuş olduğu açılım alanları netlik kazanabilecektir.

1. İkinci Yeni'nin Kent İzleği ya da Yabancılaşmanın Nesnesi Olarak II. Yeni Şiirinde Kent

İnsanın kendi benliğiyle irtibatını keserek başkalarının güdümüne girmesi ve gerçek benliğiyle olan içsel temasını ortadan kaldırıp “yabancılaşan” bir varlık olarak “kendinden kopma hali”ni (Cevizci 2005: 1728) yaşaması, kent içerisinde daha hızlı olmaktadır. Şehirde sürdürülen hayat tarafından kuşatılarak bireyselliğini ve özgünlüğünü yitiren; kentin ve toplumun istediği forma girerek sıradanlaşan modern insan, kendine ve çevresine yabancılaşmaktan kurtulamaz. Sözü ettiğimiz bu yabancılaşma ve sıradanlaşma içerisinde Gordon Marshall’ın tarif ettiği “toplumsallaşma” (Marshall 1999: 760) süreci de vardır. Kent içerisinde bulunan insan, birtakım toplumsal rolleri yerine getirmek zorundadır. Modern zamanların yöneticileri tarafından belirli normlarla şekillendirilen bu mecbur bırakılmışlıklar, İkinci Yeni Şiiri’nin çok sık olarak işaret ettiği birer baskı alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Edip Cansever’in (1928–1986) *Ben Ruhi Bey Nasılım* adlı şiir kitabında yer alan “Kısa Bir Not: Konakta Son Gün Ve...” adlı metin, tam da kent-yabancılaşma-toplumsallaşma fenomeninin yitiği olarak “modern insan”ı işaret etmektedir. Cansever şiirinde, onun mecbur bırakılmışlıklarını ve sıradanlaşarak anlamdan yoksun olan yaşantısını ‘kentsoylular’ özelinde ironize ederek dikkatlere sunar. Şairin kendi yaşamından hareketle çıkmazlarını ve tıkanmışlığını bildiği kentin ve kent insanının hallerini, Ruhi Bey karakteri üzerinden içselleştirerek ortaya koyması aynı zamanda sahici bir yaşanmışlık ve beşerî bir durumdur. Şair, aşağıya örnekleyeceğimiz dizelerde görüleceği gibi, ‘kentsoylular’ın çoğu zaman neonlar altında görülemeyen yanlarını açık eden bir üslûpla sesini yükseltir:

(...)

(Ah, ne de çok şeyleri vardır da, nasıl
Hep böyle yerinde harcar bu kentsoylular.)

Giysiler giysiler gene giysiler
Fiyonklar, boncuklar, payetler
Değerli-değersiz, sahici-yalancı
Türlü türlü iğneler, yüzükler ve kolyeler
Önce hep nasılsınızlar, lütfenler, oturmaz mısınızlar
Denenmiş iç geçirmeler, gizliden bakışmalar
Ve yaldızlı cümleler

Bu pazar ne yaptınız? Hangi pavyonda? Sahi mi?
 İğreti kahkahalar, ucuzundan gülmeler
 Bacak bacak üstüne atmalar, yerlere uzanmalar
 Sigaralar içkiler
 Sonra gene içkiler, hiç bitmeyen içkiler
 Ve dudaklar ve gözler, ince uzun boyunlar
 Memeler, kalçalar, kıçlar, falluslar
 Ve yavaştan seviciler, ibneler
 Poz kesen jigololar.

(Nasıl da vaktini bilir her şeyin
 Ve vaktinde girişirler her şeye bu kent soylular.)

(...)

(Bilmezsiniz siz, bilemezsiniz
 Görseniz nasıl ince
 Nasıl da kibardır bu kentsoylular.)

(...)

(Kim ne derse desin iyi bilirler kovulmayı da
 Azıcık sırtırlar azıcık da şakaya filan alırlar
 Ve usuldan ve bozmadan hiç durumlarını
 Çıkarlar kırıtaraktan dışarı
 Yalanla avunurlar, yalanla korunurlar
 Bilmezler utanmayı hiç bu kokuşmuş kentsoylular.)

(Cansever 2007: 74–76)

Yukarıdaki dizelerde özellikle ‘Bilmezsiniz siz, bilemezsiniz’ şeklinde yer alan söz grubu, sınırlarını giriş kısmında çizmeye çalıştığımız kente ve bura insanının özelliklerine aşına olmayan insanlara yönelik bir hitap olarak belirlemekte; ‘kentsoylular’ın hallerini ifşa etme şeklinde ortaya çıkmaktadır. ‘Utanmayı bilmeyen’ ve ‘kokuşmuş’ olan bu şehir ahâlinin aslında en büyük problemi “yalnızlık”tır. Bir taraftan yalnızlığı “özgürlük”le eş değer görüp sürekli arzularken diğer taraftan *tek başımlık* ve *bırakılmışlık* korkusuyla hayatını hep bir şeylere yaslayarak devam ettirmeye çalışır. Bu nedenle kentli insan, yalnızlıktan/özgürlükten daima kaçır. Yaşamış olduğu bu paradoksal durum ‘kentsoylu’nun sürekli peşinden koşması gerektiği, yetişmek zorunda kaldığı kaotik bir ortam yaratmasına neden olur. Kent, tam da böyle bir ortamdır ve buranın ortasında bulunanın kendinin farkına varmasına, bilinçlilik düzeyinin toplumsal kuşatılmışlıktan sıyrılarak nesnelere boyunduruğundan kurtulmasına engel olur. Dolayısıyla Cansever’in işaret ettiği gibi kentin insanı, ‘giysi-

ler', 'fiyonklar', 'boncuklar', 'değerli - değersiz' ve 'sahici - yalancı' nesnelere sığınarak hayatının içini daima boşaltmakta; büyük bir karmaşa ve uğultu içerisinde yaşayıp gitmektedir.

Yabancılaşmanın önemli bir itici unsuru olarak kabul edilebilecek olan tüketim, modern toplumların bir araya geldikleri kentlerde en üst seviyede yaşanmaktadır. Bu "kalabalığın" içerisinde sıradanlaşarak tüketip giden insanı, Daryush Shayegan'ın ifadesiyle "yaralı bilinç" olarak tarif etmek mümkündür. Geleneksel toplumlarda meydana gelen kültürel şizofreniyi inceleyen Shayegan'a göre "bütün toplumsal evrimler birer yabancılaşma sürecidir. Çünkü insanın doğal karakterini değiştiren ve onu, tutkuları ve tatmin edilmemiş arzularıyla yaşayan yabancılaşmış bir varlık haline getiren bizzat toplumdur" (Shayegan 1991: 43-44). Burada Ortega Y Gasset'in "toplum, topluluk, koskoca bir ruhsuzluktur" yargısını da hatırlamak isabetli olacaktır. Gasset, bu toplulukta yaşayan insanın kendini "insanlık"tan çok "insanlık dışı ortam" içinde bulacağını belirtir (Gasset 1999: 26).

Kentin ve modern zamanlardaki baskı alanlarının insan bilincinde meydana getirdiği kırılma, Edip Cansever şiirinin merkezinde duran bir olgudur. Bir tür bilinç yanılması olarak da adlandırabileceğimiz bu durum kendini en çok da modern bireyin yok saydığı ruhu üzerinde gösterir. Yalnızlık ve "sıkıntı" şeklinde ortaya çıkan; kişisel anlam eksikliği nedeniyle her türden eğlenceyi ve hazzı talep eden bu bilinç, kenti de içine alarak tüm değerleri tüketilecek bir nesne olarak algılar. Sıkıntının fenomenolojik boyutu üzerine bir tür düşünme biçimi geliştiren Svendsen, modern birey için yaşamının merkezinde yer alan olgunun "sıkıntı" olduğunu ileri sürer ve "modern teknolojinin bizi gittikçe daha fazla seyirci ve edilgen bir tüketici haline getirdiğini dile getirir. Bundan dolayı da kentli insanın daha az etkin katılımcı haline geldiğini işaret eder ve bu durumun bizi anlam bakımından yetersiz kıldığını belirtir (Svendsen 2008: 35-36).

Cansever'in *Umutsuzlar Parkı*'ndan *Tragedyalar*'a, *Çağrılmayan Yakup*'tan *Ben Ruhi Bey Nasılım*'a ve *Bezik Oynayan Kadınlar*'dan *Otel*ler Kenti adlı şiir kitaplarında bir araya gelen metinlere, kimi zaman lirik kimi zaman da epik bir tondan konu olan bireylerin hemen hemen tamamı, yukarıda dikkat çekmeye çalıştığımız türden bir tıkanmışlığı, yalnızlığı ve sıkıntıyı yaşar. Aşağıda "Umutsuzlar Parkı I" ve "Tragedyalar III" adlı iki farklı şiirden vereceğimiz alıntılarda dikkat çekmeye çalıştığımız husus belirginleştirilir. Bu metinlerde yer alan 'park', 'karanlık', 'saklanmak', 'loş', 'korku', 'siyah', 'acı', 'mor', 'sıkıntı', 'dernek', 'üye', 'memur', 'banka', 'suçlu' ve 'yalnızlık' gibi kelimelerle meydana getirilen çağrışım alanları, kent ve buraya sıkışıp kalan huzursuz insanın anlam dünyasını gözler önünde canlandırır:

Biliyorsunuz parkların
Sizi çağıran tarafları
İnsanın gizli, karanlık köşeleriyle oranlı
Orada saklanıyor onlar
Çünkü her türlü saklanıyorlar orada
Bir yağmur öncesinin loş sokaklarıyla
Dağınık mavisıyla gözlerinin
Sevgi vermez kadın uçlarıyla
Korkuya, sadece korkuya sığınmış olarak
Eskimiş, kurtlanmış ikonlarıyla kiliselerinin
Yalvaran bakışlarıyla - nasıl da sevimsiz –
En kötüsü, belki de en kötüsü
Bir duygu açıklığıyla soluyarak
Parklara yerleşiyorlar, parkların
Onları çağıran köşelerine
Bir karıncayı selamlıyorlar, besili, siyah
Bacak aralarından
Çömelmiş, öyle sakin
Selamlıyorlar
"Günaydın" diyorlar atılmış bir kâğıt parçasına
Kuleler yapıyorlar ayak parmaklarından
Birinci katta bir kibrit çöpü oturuyor
Acılar alıp veriyor dünyadan
Mora kaykılmış diz kapaklarına
Dillerini gösteriyorlar, dizkapaklarını
Bir sıkıntı şiiri gibi
Sıkıntı
İşte
Tam orada duruyorlar.

(Cansever 2008: 159)

(...)

Ya da bir dernekte üyesiniz, azıcık mutlusunuz
Ya da küçük bir memur bir banka servisinde
Durmadan suçlusunuz
Durmadan suçlusunuz
Durmadan suçlusunuz ve artık kendinizi
Gücünüz yok ödemeye.
Giderek siz oluyorsa bütün bir kalabalık
Yüzünüz yüzlerine benziyorsa, giysiniz giysilerine
Ansızın bir hastanın kendini iyi sanması gibi
Gücünüz yetse de azıcık bağırırsanız
Bir yankı: durmadan yalnızsınız

Durmadan yalnızsınız.
(Cansever 2008: 299)

Turgut Uyar'ın (1927 – 1985) 1949 yılında yayımlanan *Arz-ı Hal* adlı ilk şiir kitabında, yukarıda ifadeye çalıştığımız *kent-yabancılaşma* bütünlüğünü işaret eden şiirler dikkat çekmektedir. Bu metinlerden “Şehitler” adlı şiirde şair, köyden, kentten, sahilden, hapishaneden bir araya getirdiği ‘çocuk’ları aynı ülkü değer etrafında savaşa gönderir ve vatan için can veririr. Fakat bu çocukların her birinin yaşadıkları mekânlardan dolayı farklı özellikleri vardır:

Sen,
Adını bilmediğim bir köyde doğmuşsun..
Kucak kucağa büyümüşsün toprakla,
Yorulmuşsun, sevmişsin
Harman yapmışsin,
Çocuk yapmışsin,
-Topraktan korkum yok ki zaten-
Diyebilmişsin ölürken...

Sen,
Bir şehir çocuğuymuşsun,
Dev makinaların gıdası olmuş kanın.
Büyüyememişsin
Sevememişsin.
Son merdane hücumunda manganın,
Şehit olmuşsun...

(...)
Sen şehir çocuğu,
Sen orospu çocuğu, hepiniz,
Toprağın nemli bekâretindesiniz.
Kitaplarda, türkülerdesiniz.
Hatıralarınız ıssız kasabalarda kaybolmuş,
Kiminin kızı hizmetçi,
Kiminizin karısı metres tutulmuş,
Dünya nimetlerinden kıyıntılar dışlerinizde..
(Uyar 2002: 27–28)

Çağrıştırdıkları ve düşündükleriyle masumiyeti, saflığı ve günahsız olmayı imleyen ‘çocuk’, ‘şehir’, ‘köy’ ya da ‘hapishane’ dolayısıyla şair tarafından farklı anlam alanlarına meydan verecek biçimde kullanılmıştır. ‘Köy’ün, ‘toprak’la ve ‘kucak kucağa’/sarmaş dolaş olma haliyle ele alınmasına karşın ‘şehrin’, ‘dev makinalar’, ‘gıda’, ‘kan’, ‘büyüyememe’, ‘sevememe’ ve son olarak ‘hücum’ sözcükleriyle ifadelen-

rilmesi, yukarıda işaret edilen kent merkezli yabancılaşma ve toplumsallaşmayı örnekleme bakımından dikkat çekicidir.

Turgut Uyar, çok etkin bir biçimde kullandığı tahkiyeli üslûbuyla, küçük, dar ve ilişkilerin daha derinden yaşandığı kasabalardan kente gelen insanların yalnız, sinik ve yabancılaşarak sıradanlaşan yaşamlarını anlatır. “Sular Karardığında Yekta’nın Mezmurudur” adlı şiirinde,

“Akçaburgaz bir küçük kenti
Küçük evleri olan bir kenti
Yalnızdım inceydim kendi kendimeydim
Kalktım bu büyük kente geldim
(...)
Yalnızlığım sığmadı kente
Çünkü dağlara alıştı bana alıştı
Birden evlere sokaklara çarptı
Büzüldü çirkinleşti kıvrıldı
Çünkü kentlerin yalnızlığı korkaktır
Akçaburgaz’da mutluydum onunla
Hoşnuttum ondan”

(Uyar 2002: 166–167)

diyen Akçaburgazlı Yekta, kentteki uyumsuzluğuyla dikkat çeker. Aynı “Malatyalı Abdo İçin Bir Konuşma” şiirinin kahramanı “Malatyalı Abdo” (Uyar 2002: 304-310) gibi, o da kalbiyle akli arasına giren modern kentlerin karnavallaşan yapısı karşısında tutunamaz. Toprakta kopmuş olmanın verdiği şaşkınlıkla “*bu şehri nasıl yapmışlar böyle üst üste, ne gökyüzü komuşlar ne günaydın, ne buldularsa getirmişler dağların ovaların dışında...*” (Uyar 2002: 148) diyerek, birbirinin aynısı olan insanları, nesnelere, yapıları algılamaya çalışır.

Kentin içerisinde kendi sesini ve kimliğini kaybederek “herkes” gibi yaşayan insanın en temel sıkıntısı, bu yabancılaşmadan/“herkesleşmeden” doğan huzursuzluktur. Uyar’ın şiirlerinden bize ulaşan en önemli husus bu huzursuzluğun vurgulanmasıdır. Şair, “Kanadı Menekşeli İyi Uzun Balkon” şiirinde yer alan “*O bütün huzursuzluğumuz olan şehir boşalıyor ayak sesi demirlerini yorgun yüreklerimize*” (Uyar 2002: 194) dizesiyle işaret etmeye çalıştığımız esas dile getirir. Fakat belirginleştirilen bu durum karşısında, sanayileşmeyle birlikte birer tüketim merkezleri haline gelen kentteki küçük insanın yapabilecek hiç bir şey yoktur. Zaman zaman *ben ne yapıyorum?* sorusu akla gelse bile içerisinde bulunduğu kent ve tatmin edilmesi gereken hazlar, onu kendi anaforuna çeker ve modern insan hiçbir zaman *tamam* olamaz. Turgut Uyar kentli insanın bu yarım kalmışlığına, “*hüzün*” sözcüğünün çağrışım alan-

larıyla “Kıştan Kalan Soğukluk” ve “Yaralı Olduğunu Sanan Birisinin Hüznüne Gazel” adlı şiirlerinde işaret eder:

(...)

kanın ateşin ve seslerin böyle cömertçe kullanıldığı
böyle sorumsuzca kullanıldığı bir dönemde
herkesin şimdilik hakkı vardır hüzünlenmeye
(Uyar 2002: 453)

(...)

ve onun hüznü vardı
“Her şey atılıyordu. Bitmiş sigaralar. otobüs biletleri. kulla-
nılmış pamuklar muayyen zamanlarda. tarifeler. yaz güm-
rükleri. gazocağı iğneleri. kötü çıkmış resimler. bir yatma.
bir evin oniki yıllık badanası. bir tarih kitabı. kazanılmış bir
savaş ve sonucu. bir anlamsızlık. ölü bir çocuk ve pabucu.
kibritler. sinemalar. Ve.”

onun hüznü vardı

(...)

(Uyar 2002: 328)

‘Kanın’, ‘ateşin’ ve de ‘seslerin’/sözlerin içinin boşaltıldığı; insa-
nın kullan at anlayışıyla sanal mutluluklar peşinde olduğu modern kent-
lerde geçerli ve itibar edilen tek değer, insanların madde itibariyle kapla-
dıkları yer, diğer bir ifadeyle, gölgelerinin büyüklüğüdür. İçsel bir derin-
likten ziyade nesnelere genişliğini önemseyen kent insanını bekleyen
en büyük tehlike, kendi gölgesi tarafından ele geçirilmektir. Gölgesi tara-
fından ele geçirilen bir insan, Carl Gustav Jung’un tarif ettiği şekliyle,
“kendi ışığını keser ve kendi tuzağına düşer. Eline geçen her fırsatta baş-
kalarının üzerinde olumsuz etki bırakır ve sürekli kendi düzeyinin altında
yaşar” (Jung 2003: 56). İnsan yaşamının esas gayesi ise gölgesi tarafın-
dan ele geçirilmeden, kendi karanlıklarını aydınlığa çıkarmak, eksiklikle-
rini tamamlayarak zedelenmişliklerinin ıstıbabını azaltmaktır. Ancak sözü
edilen bu eşik atlanıldığında insan tamam olmuş/tamamlanmış sayılır.
Yine Jung bu “ayık olma” ve “otantik yaşama” halini, insanın merkeze
kendi yapıp edebilirliklerini koyarak dünyayı “tamam-etme eylemi”
(Jung 2003: 9) olarak adlandırır.

2. İktidarın Uzağında, Kentin Ortasında Kalan ‘Sıkı’ Şiir

İnsan yaşamının tüm ayrıntılarına kucak açan ve mahremiyetinin
sınırlarını alt üst eden kent, aynı zamanda yasaların, tüzüklerin, normların
en can alıcı şekliyle yaşandığı mekânları da sınırları içine alır. Farklılıkla-

rı, karmaşıklıkları ve özgürlükleri bir arada tutmak müjdesiyle ışıldayan kentin yüzü, iktidarın ve tek tipleşmenin tahakkümü altında sürekli modern insanı cezp eder. Ten'in ve Taş'ın iç içe giren yapısı; insanın mekâna ve kente sinen ruhu üzerine detaylı çıkarımlarda bulunan Richard Sennett'e göre "şehir bir iktidar yeri hizmeti görmektedir" (Sennett 2002: 19–20). İkinci Yeni Şiiri içerisinde de otoriteye, yaptırımlara, kentin içerisindeki baskı alanlarına ve iktidara muhalif olan tutumuyla; yaşamın kenarına itilmiş insanın gerçekliğine en önde işaret eden şair Ece Ayhan'dır. (1931 – 2002)

1.

Artık yeter ve yetti patron!

(Gerçeklikte 'patron' diye yazılan bir sözcük var mıdır dünyada? Yalnız bir soru bu.) Gerçeklikler, bataklıklarda, patrona benzer bir şey, bir hece bile, olmakla başlamıştır. Baylar.

(...)

5.

Evet, kimse artık onun peşinde değil. Peki ama gerçeklik nereye gidiyor? Aşk ve şiir nereye?

Şimdi vaktin padişah ya da padişahları kimdir yahu patron?

(Ayhan 2008: 246–247)

'Patron'ların ve 'padişahların' sürekli yer değiştirdiği kentlerde değişmeyerek sabit kalan tek hüküm, 'gerçeklikler'in aslı olmayan ile yer değiştirmesi ve sahici olanın daima üzerinin örtülmesidir. Böyle bir ortamda da Ece Ayhan haklı olarak, yukarıda bir kısmını örneklediğimiz "Patron Ya da Bir Patron!" adlı metninde 'aşk'ın ve 'şiir'in nereye doğru yol aldığını sorar. "*Sıkı Şiir ya da Sivil Şiir*" olarak adlandırdığı İkinci Yeni Şiiri'ni, "taşradan gelmiş ve çok genç parasız yatılıların oluşturduklarını" ifade eden Ece Ayhan, "toplumun dahi insancıl bir yönü olduğunun hiçbir zaman unutulmaması gerektiğine inanır" (Ayhan 2002: 13–14). Dolayısıyla kentin içerisinde toplumsallaşarak kendi yetilerini körelten bireyin insanî olandan uzaklaşmasına karşı çıkar. "Ala Ala Hey" adlı şiirinde

"Ey son taksitlerini yatıranların kentindeki okuyucu!

Her yakın zulmün küçük hisseli uzak ortağı

Bütünleyemez mi sanıyorsunuz çalışır bir şiir kara

Yukarda parçalanmış yüzleri

Türkiye mezarlığının derinliklerinden çıkarıp"

(Ayhan 2008: 135)

diyerek seslendiği şehrin insanına 'zulmü' ve 'parçalanmış kara yüzleri' hatırlatır.

Ece Ayhan'ın yaşamları dahi taksite bağlanmış bu memleketin insanlarına itiraz olarak sunabileceği tek dayanağı vardır: *Sıkı Şiir*. Şair tüm gücünü ve varlığını, otoritede ya da iktidarda değil de bu şiirde bulur. Çünkü hayatının merkezinde yer verdiği bu şiir 'karadır', 'her işi yapar', 'gül kurutur', 'erkek emzirir', 'mor külhanidir' ve 'kentten içeridir'. Kentin içerisinde sıkışıp kalan, hayatları kimselerin umurunda olmayanların şiiridir. 'Yıl sonu müsamerelerine' çıkarılmayanların şiiridir. Babaları 'tumarhanede güllabici odunlarla dövülenlerin' şiiridir. 'Tüzüklerle çarpışan', çarpıştıkça büyüyenlerin şiiridir. 'İntiharı parasız yatılı küçük zabıt okullarında' olanların ve 'emekleri ellerine verilen oğulların' şiiridir. Fakat her şeye rağmen 'kalbinde kendinden daha büyük bir çocuk' saklayanların şiiridir. Ece Ayhan belki de şiire olan bu güveninden dolayı 'en geniş zamanlı şiir'i yazmak ister ve "Yort Savul"da kentin içerisinde toplaşanların kör kuyularına doğru sesini iyice yükseltir:

1. Atlasları getirin! Tarih atlaslarını!
En geniş zamanlı bir şiir yazacağız
2. Harbi karşılık verecek ama herkes
Göğünde kuş uçurtmayan şu üç soruya:
3. Bir, yeryüzünde nasıl dağılmıştır
Tarihi düzünden okumaya ayaklanan çocuklar?
4. İki, daha yavuz bir belge var mıdır ha
Gerçeği ararken parçalanmayı göze almış yüzlerden?
5. Üç, Boğaziçi bir İstanbul ırmağıdır
Nice akar huruc alessultanlarda bayraksız davulsuz?
6. Nerede kalmıştık? Tarihe ağarken üç ağır yıldız
Sürünerek geçiyor bir hükümet kuşu kanatları yoluk
7. Çocuklar! ile bile muhbirler! ve bütün ahali!
Hep birlikte, üç kez, bağırarak, yazınız
8. Kurşunkalemle de olabilir
Yort savul!

(Ayhan 2008: 119)

Şair, kendisine ve kentin içerisine hapsedilen insana dayatılan, ezberletilen tarihten razı değildir. Bunun için şehrin insanına çok zor gelen

bir durumu, ‘parçalanma’ pahasına bile olsa, göze alır ve ‘gerçeği’ aramak için soru sorar. Meselelerin, olayların ve nesnelere ilişkin aydınlanmak ister. Ayhan, bu zihinsel yolculuğa çıkarken ‘Yort Savul’ nidalarını kimseye temenna etmek için atmaz. Çağlar öncesinden Yunus Emre’nin dilinde “*Kul pâdişâhsuz olmaz pâdişâh kulsuz degül/Pâdişâh kim bileydi kul itmese yort savul*” (Tatçı 1997: 212) şeklinde bir hakikat ve tavır olarak beliren; modern zamanda ise *yaltaklanmak* biçiminde kentli insanın davranış kalıbı ve tabiatı haline gelen ‘Yort Savul’u, metinde ironize ederek ‘en geniş zamanlı şiiri’nin ayak sesleri olarak duyurur.

Ece Ayhan’ın iktidarın baskı alanlarına işaret ettiği diğer şiirlerinde olduğu gibi, burada da ‘çocuk’ imgesine müracaat etmesi ayrıca dikkat çekmektedir. Çocuğun, aydınlık ve geleceğe dair ümit veren imajinatif göndergesi aynı zamanda, bitmek bilmeyen enerjinin sahibi olarak da yeni anlam alanlarına kapı aralar.

İkinci Yeni Şiiri’nde kent, bir yaşam alanı olarak ele alındığında farklı hususiyetleriyle dikkatimizi çeker. Fakat bu metinlerde dahi kent, bir aşkın, hatıranın barınağı ya da geçmiş anılara sığınarak bir tür kaçışın mekânı veya sahip olduğu değerlerle idealize edilen bir yaşam alanı olarak geleneksel duyuş tarzlarıyla ele alınmaz. Örneğin Yahya Kemal’in, Ahmet Muhip Dranas’ın, Ziya Osman Saba’nın ya da Necati Cumalı, Cahit Külebi veya Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın şiirlerinde yer alan, başta İstanbul olmak üzere, kentlerin bizlere ulaşan sıcaklığı İkinci Yeni Şairleri’nce duyumsanmaz. Bunda da yazımızın en başından bu yana işaret etmeye çalıştığımız modern kentlerin orta yerinde zamanın tüm gerçekliğiyle savunmasız ve ontolojik olarak emniyetsiz kalıveren modern insanın maruz kaldığı trajedinin çok önemli payı vardır.

Bu dönemin şairleri farklı kentlerin güzel buldukları herhangi bir yanını kendi yaşanmışlıklarından hareketle şiire dâhil etmişlerdir. Örneğin “Göçebe” şiirinde “*Biliyorsun ben hangi şehirdeyim/Yalnızlığın başkenti orası*” (2008: 62) diyen Cemal Süreya (1931–1990) Amasya’nın, Kars’ın, Aydın’ın, Kütahya’nın, Ankara’nın, Yozgat’ın, İstanbul’un ve Van’ın kimi zaman mimarîsine kimi zaman sosyal yapısına kimi zaman da yaşanmış bir aşka dayalı hususiyetlerine öznel ve ironiye dayalı üslûbuyla şiirinde dikkat çeker:

(...)

Ay kana kana batıyor
Eşkiyalar gecenin yangını izliyorlar uzakta
Kargapazarı dağlarını dolanan yaşlı ve öfkeli bir otobüsteyim
Jandarma daima nesirde kalacaktır
Eşkiyalar silahlarını çapraz astıkça türkülerine
Ve bu dağlar böyle eşkiya güzelliği taşıdıkça

Patronun karısını zimmetine geçirip
 Amasya`dan Kars`a kaçmakta olan sayman yardımcısıyla
 Alevilikten konuşuyoruz uzun süre
 Yanımdaki hep bir gazetede Marilyn Monroe`nun resimlerine bakıyor
 Mariyln Monroe öldü diyorum ona
 Ölümü siyah bir kakül gibi alınma düşürmesini bildi
 Şimdiyse cennette Nietzsche`nin metresi olması gerekir
 Bunları diyorum daha ne varsa diyorum
 İşte hiçbir sebep olmadığını sevişmemeye
 İşte çocukluğumdan beri içimde bir önsezi olduğunu
 Bunun bir gün birine rastlamak gibi bir şey olduğunu
 Belki de bir günler bunun için Aydın`da bulunduğumu
 Zaten nedense hep bir şehirden bir şehre yolcu olduğumu
 İşte eflatun kakalı çocuklar olduğunu Kütahya`da
 Ankara`da dokunak Yozgat`ta becerik olduğunu
 Van`da güreşçi develer gibi süslediklerini kamyonları
 İstanbul`da minarelerin lirik olduğunu köprülerinse dialektik
 Acemi bir bulut bozuyor görüntüyü eski bir şarkı gibi
 (Cemal Süreya 2008: 61–62)

Son olarak, Cemal Süreya'nın "Oteller Hanlar Hamamlar İçin Sürekli Şiir" adlı 6 bölümden oluşan metninden aşağıya alıntılatacağımız dizelerle II. Yeni Şiiri'nin kent algısı üzerine dikkat çekmeye çalıştığımız hususlara nokta koymak istiyoruz. Cemal Süreya'nın Ankara özelinden kentle kurmuş olduğu sahici olamayan bu ilişki, diğer II. Yeni şairlerinin kente dair duygu değerini de işaret etmesi bakımından önemlidir:

I.

Şu günlerde içkiye düştüm, ondan mıdır bilmem,
 Daha çok seviyorum Cansever'i, Uyar'ı, Can Yücel'i
 Bir de Fethi Naci'yi, ve elbet Mustafa Kemal'i.
 Ankara Ankara
 Bir kent değil burası, bir acenta dizisi,
 Bir işhanı, bir umumi mümessillik belki,
 Büyük mağazalar, bahçeliğe özenen süpermarketler
 Tutulmamak üzere verilmiş bir söz gibi.
 Sahi kaçınıcı sanat oluyordu şu mimari?
 Birer önyargı gibi uzuyor çağdaş caminin minareleri.
 Opera: içine dikiş gereçleri doldurulmuş ağırlıksız bir keman kutusu,
 Osmanlı Bankası davul;
 Ve Emlak Kredi'yle başlayan camdan metalden bir melodika ordusu:
 Dol (An) kara bakır dol!
 (...)

II.

Ankara Ankara

Ey iyi kalpli üvey ana!

(Cemal Süreya 2008: 163, 165)

Kent merkezi olarak Ankara'nın seçildiği bu şiirde Cemal Süreya, Orhan Veli'den İlhan Berk'e, Cahit Külebi'den Salah Bırsel'e, Cahit Sıtkı Tarancı'dan Metin Altıok'a, 'tarihinde şairlerin ayak izleri' yer alan şehirle içerden bir bağ kurmak ister. Fakat Ankara, kötü kentleşmesinden tüketim merkezi haline gelmesine; iktidar odaklı yüzeysel ilişkilerin kente hâkim kıldığı yapaylıkla birlikte değerlendirildiğinde sözü edilen bağ da zayıflamış olur. Dolayısıyla bu kentün şairi içerden sarıp sarmalaması mümkün olamamış; Ankara, sadece 'iyi kalpli üvey ana!' olarak kalmıştır. II. Yeni şairinin ise aradığı belki de sadece sahici bir 'kucak', bir ana şefkatidir.

KAYNAKÇA

- AYHAN, Ece (2008), *Bütün Yort Savul'lar! – Toplu Şiirler*, YKY, İstanbul.
- AYHAN, Ece (2002), "Ayağa Kalkarak 'İkinci Yeni' Akımı", *Bir Şiirin Bakır Çağı*, YKY, İstanbul.
- BACHELARD, Gaston (1996), *Mekânın Poetikası*, (çev. Aykut Derman), Kesit Yayınları, İstanbul.
- CANSEVER, Edip (2007), *Sonrası Kalır II – Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul.
- CANSEVER, Edip (2008), *Sonrası Kalır I – Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul.
- CEMAL Süreya, (2008), *Sevda Sözleri – Bütün Yapıtları Şiirler*, YKY, İstanbul.
- CEVİZCİ, Ahmet (2005), *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- CÜCELOĞLU, Doğan (2005), *Özüne Yabancılaşmış İnsanların Oluşturduğu 'Mış Gibi' Yaşamlar*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ECO, Umberto (1996), *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, (çev. K. Atakay), Can Yayınları, İstanbul.
- GASSET, Ortega Y (1999), *İnsan ve Herkes*, (çev. N. G. Işık), Metis Yayınları, İstanbul.
- İBN HALDUN (2004), *Mukaddime*, Haz. S. Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- JUNG, Carl Gustav (2003), *Dört Arketip*, (çev. Z. A. Yılmaz), Metis Yayınları, İstanbul.
- MARSHALL, Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, (çev. O. Akınhay-D. Kömür-cü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- MARTINDALE, Don (2005), "Şehir Kuramı", *Şehir ve Cemiyet*, Çev. F. Oruç, İz Yayınları, İstanbul.
- SENNETT, Richard (2002), *Ten ve Taş*, Çev. T. Birkan, Metis Yayınları, İstanbul.
- SİMMEL, Georg (2005), "Metropol ve Zihinsel Yaşam", *Şehir ve Cemiyet*, Çev. A. Aydoğan, İz Yayınları, İstanbul.

- SHAYEGAN, Daryush (1991), *Yaralı Bilinç*, (çev. H. Bayrı), Metis Yayınları, İstanbul.
- STEINER, George (2003), *Heidegger*, (çev. S. Sähra), Hece Yayınları, Ankara.
- SVENDSEN, Lars Fr. H. (2008), *Sıkıntının Felsefesi*, (çev. M. Erşen), Bağlam Yayınları, İstanbul.
- TATCI, Mustafa (1998), *Yûnus Emre Dîvânı II Tenkitli Metin*, MEB Yayınları, İstanbul.
- UYAR, Turgut (2002), *Büyük Saat – Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul.
- WIRTH, Louis (2002), “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme”, *20. Yüzyıl Kenti*, (çev. B. Duru-A. Alkan), İmge Yayınları, Ankara.
- YALOM, Irvın (2001), *Varoluşçu Psikoterapi*, (çev. Z. İyidoğan Babayiğit), Kabalcı Yayınları, İstanbul.